

Моделі кластерної політики: світові освітні практики

Тамара Зверко,

кандидат соціологічних наук, доцент,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»

Гучасна освіта за своїми ознаками є динамічною, соціально орієнтованою і соціально чутливою як ніколи. Зміни, що відбуваються в її царині, масштабні, глобальні, безмежні в часі та просторі. Безумовно, вони зумовлені багатьма складовими й мають певну залежність від соціального контексту, від трансформаційних процесів, що відбуваються на рівні держави, регіону, з одного боку, а з іншого — від викликів глобалізованого світу. Ці зміни трансформуються в нові вимоги до організації та змісту освітнього простору.

При цьому в епоху майже вибухового розвитку знань украй значущим є усвідомлення суспільством важливості розвитку освіти як єдиної системи, як безперервної, незакінченої моделі, що базується на потребі постійного оновлення знань. І це не ставиться під сумнів, бо тільки такими мають бути інноваційні вектори розвитку всієї системи освіти, що ведуть до взаємозв'язку освітніх ступенів і рівнів. Адже прогалини, неузгодженість освітньої мети навіть на початковому рівні можуть завадити успішному розгортанню заданої траєкторії освіти на наступних етапах.

Тому сучасна система освіти, яка прагне (і це актуальна вимога) до цілісності й взаємозв'язку, вироблення єдиної освітньої політики, характеризується такими рисами, як: доступність на будь-якій відстані; освіта через усе життя; освіта

без відриву від виробництва. Та досягнення освітньої мети в суспільстві знань найбільш реалістично в кластерному середовищі.

Невичерпність обраної тематики зорієнтувала нас на використання дослідницької палітри, що представлена напрацюваннями соціологів, педагогів, економістів, менеджерів освіти з точки зору кластерного підходу, концепції безперервної освіти, соціального партнерства в освіті.

Проте ми маємо на меті не стільки співвіднести наукові візії, що позначені тим чи іншим дослідником, скільки проаналізувати, як реалізуються кластерні моделі в світових освітніх практиках.

Передусім слід визначити нашу позицію стосовно розуміння освітнього кластера. Ми погоджуємося з трактуванням К. С. Соколової, яка пропонує наступний принцип побудови такого кластера: «Необхідно чітко усвідомлювати, що освітній кластер являє собою групу навчальних закладів, що локалізовані на одній території, формують кінцевий освітній продукт, конкурують та взаємодіють між собою і мають навколо постачальників необхідних чинників виробництва, обладнання, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних інститутів, які посилюють конкурентні переваги один одного» [1, с. 534]. Іншими словами, освітній кластер розглядається нами як сукупність взаємопов'язаних закладів

освіти, які об'єднані за галузевою ознакою та партнерськими відносинами.

Отже, можна говорити про те, що кластерна політика передбачає формування сучасних освітніх центрів, спрямованих на якісну підготовку спеціалістів і створення інтелектуальних освітніх технологій. У реаліях сьогодення це потребує упровадження інновацій і кращих світових практик.

Системний аналіз світового досвіду показав, що розвиток освіти на основі кластерного підходу почався в Європі в 1990-і роки в результаті екстраполяції теорії кластерів, розробленої М. Портером. Останні 20-30 років як у Європі, так і в США відбувається укрупнення університетів шляхом їх організаційного поєднання. В результаті чого формуються нові суб'єкти, що забезпечує економію адміністративних розходів та покращання показників національної системи освіти в міжнародних рейтингах. Послідовно в цьому напрямку розвиваються вищі Фінляндії, де їх кількість скоротилася з 20 до 15. В Данії із 25 закладів вищої освіти та дослідницьких центрів було створено 8 університетів і 3 дослідницьких центри. У Франції у результаті злиття трьох вишів створено крупний Університет Страсбургу. В рамках освітньої кластеризації відбувається подальше скорочення мережі університетів [2, с. 168].

Вивчення траєкторій кластерного розвитку показало життєздатність різних типів освітніх кластерів [2–6]: освітні (ліцей — коледж — університет/ університетський комплекс); змішані (науково-освітні; виробничо-освітні) тощо — в залежності від специфіки впровадження теорії кластерів у різних країнах. Так, американська теорія кластерів і кластерної політики більшою мірою зорієнтована на практику. Британський підхід до цього питання знаходиться у площині розвитку локальних кластерів між розвиненими країнами й тими, що розвиваються. Скандинавська школа відома розробкою національних регіональних інноваційних

систем і економік навчання для регіонів. Ці теорії виокремлюють такі показники, як якість управління і освіти.

Слід також зробити акценти на їхніх загальних рисах: єдині динамічні структури; усталене ядро розповсюдження нових знань, технологій; інноваційні центри; міждисциплінарність; високий рівень інформатизації.

При цьому в освітньому кластері пріоритет належить закладам вищої освіти, що зумовлено посиленням на початку XXI ст. ролі університетів як значущих суб'єктів розвитку гуманітарного потенціалу регіону, виконанням університетом системи інтегруючих функцій.

Таким чином, кластерний розвиток освіти — це концептуальний підхід, який передбачає використання кластерів як системоутворюючих елементів розвитку системи професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Узагальнення світових практик демонструє наявність умовних шести моделей формування кластерів за національно-регіональною ознакою [3]:

1. Італійська: велика кількість малих закладів, які об'єднані в різні асоціації для підвищення конкурентоспроможності.
2. Японська: формується навколо закладу-лідера великого розміру, який інтегрує партнерів на різних стадіях роботи.
3. Фінська: характеризується високим рівнем інновацій, підтримується міцним сектором наукових досліджень і розробок; розвиненою системою освіти.
4. Північно-американська: відрізняється вираженою конкуренцією між закладами.
5. Індо-китайська: ключову роль відіграє держава. Основний акцент робиться на зарубіжних інвестиціях — з сучасними технологіями і виходом на світові ринки.

Якщо ж звернутися до моделей за попередньо визначеними критеріями (суто освітні та змішані), то в центрі першої моделі знаходяться великі освітні й наукові інститути — університети, академії.

Навколо них утворюється зона з менших, вузькоспеціалізованих освітніх закладів. Так виникає кластер із своїми внутрішніми зв'язками між освітніми закладами, який функціонує на основі розвитку партнерства задля забезпечення більш ефективної освітньої діяльності [4]. До числа інституцій освіти, в яких реалізована дана модель, можна віднести, наприклад, Прістонський університет (США), «Knowledge village» (ОАЕ).

Аналіз напрямків діяльності в рамках змішаних кластерів свідчить, що не існує універсальної моделі вибудовування зв'язків між партнерами. Університети та інші організації комбінують різні методи та формують свою політику взаємодії у галузі освіти, науки, виходячи з багатьох чинників, довгострокових цілей розвитку, соціально-економічних умов. Прикладами таких кластерів є шведський освітній кластер, створений на базі Університету Упсала, й кластер «Research Triangle» в штаті Північна Кароліна (США). До цих кластерів входять інноваційні компанії регіонів.

Цікавий досвід напрацьований у країнах пострадянського простору. На прикладі освітніх практик Біларусі [5] можна виокремити загальні тенденції формування партнерських відносин, які можуть стати фундаментом діяльності освітніх кластерів в Україні:

1. Спільна участь промисловості й університетів у підготовці фахівців (погодження навчальних програм, розробка індивідуальних програм, практики та стажування).

2. Залучення до проведення досліджень представників підприємств і вишів для забезпечення участі студентів у технологічних проектах.

3. Погодження програм розвитку вишів з галузевими стратегіями й стратегіями інноваційного розвитку підприємств.

4. Участь у міжнародних профільних асоціаціях з метою підвищення якості освіти, розробки освітніх програм, що відповідають міжнародним нормам, спільної участі в дослідженнях тощо.

Проведений нами аналіз свідчить, що ключовими трендами розвитку освіти є безперервна освіта, кластерний підхід у її розбудові. Це надає можливості розв'язувати невідкладні освітні завдання щодо інтернаціоналізації вищої освіти, інтегрування до єдиного освітнього стандарту, розвитку крос-культурних зв'язків і комунікації на різних рівнях, появи нових форм і форматів освіти як відповіді на сучасні тенденції розвитку суспільства.

Література

1. Соколова К. С. Использование кластерного подхода в целях повышения конкурентоспособности системы образования: сравнительный анализ международного опыта // Современные исследования социальных проблем. 2010. № 4. С. 531–541.
2. Фролов А. В. Зарубежный опыт формирования кластеров. Актуальные вопросы современной науки : сб. науч. ст. ; под ред. О. В. Буреш. Оренбург : ИПК «Университет», 2011. Вып. I. С. 166–173.
3. Смирнов А. В. Теоретические подходы к образовательным кластерам в системе профессионального образования // Психология, социология и педагогика. 2012. № 12. URL: <http://psychology.snauka.ru/2012/12/1456>.
4. Деменчук П. Ю. Образовательный кластер как институциональная система интеграции образования // Интеграция образования. 2013. № 4 (73). С. 27–30.
5. Жук А. И., Торхова А. В. Система педагогического образования Республики Беларусь: достижения, трудности, перспективы // Адукацыя і выхаванне. 2014. № 10. С. 19–25.
6. Астахова Е. В., Батаева Е. В., Михайлева Е. Г., Нечитайло И. С. // Социальное партнерство в образовании: ключевые маркеры анализа. Харьков : Изд-во НУА, 2019. 84 с.

15.02.2020

Zverko Tamara

CLUSTER POLICY MODELS: WORLD EDUCATIONAL PRACTICES**Abstract**

This article addresses the problems of implementing cluster models in world educational practices. They are analyzed based on the understanding of the educational cluster as a set of interconnected educational institutions, which are united by industry and partnership.

There are different types of educational clusters: educational (lyceum — college — university / university complex); mixed (scientific-educational, industrial-educational), etc. — depending on the specific implementation of cluster theory in different countries. On the basis of generalization of world practices, the presence of conditional models of cluster formation on national and regional grounds is demonstrated.

The basic characteristics, general tendencies of forming of partnership relations which can become the basis of activity of educational clusters in Ukraine are revealed:

The results of this analysis can be used in the design and implementation of cluster policy, aimed at improving the competitiveness of educational institutions.

Key words: educational cluster, models of educational clusters, world educational clusters, cluster policy.

УДК 37.014/.09-025.27

DOI:10.30837/nc.2020.2.21

Комплексний підхід до організації науково-дослідної роботи в навчальному закладі неперервної освіти

Ольга Іванова,

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»

Гучасна освітня система зазнає значних змін в умовах активних соціальних і демографічних процесів. Посилення боротьби за потенційних абітурієнтів, конкуренція серед освітніх установ, жорсткі атестаційні показники, що визначають статус навчального закладу вищої освіти, — усе це є реаліями нинішньої вищої школи.

У таких умовах запорукою успішного розвитку закладу вищої освіти може стати добре організована науково-дослідна

робота професорсько-викладацького складу з урахуванням комплексного підходу. Наукова організація праці викладачів передбачає встановлення певних нормативних показників для планування обсягу трудових витрат. Планування науково-дослідної роботи (НДР) в закладі вищої освіти є важливою частиною складного багатоетапного процесу управління, що полягає у формуванні тематичних планів науково-дослідних робіт, укладанні планів наукової діяльності закладу, що